

9. Ester Rut Unnsteinsdóttir 2021. Íslenski melrakkinn – fyrsti hluti: Stofnbreytingar, veiðar og verndun. Náttúrufræðingurinn 91(3–4). 97–111.
10. Jón Guðmundsson 1922. Melrakkar nútímans. Búnaðarritið 1. 70–88.
11. Theodór Gunnlaugsson 1955. Á refaslóðum. Búnaðarfélag Íslands, Reykjavík. 383 bls. (Tilv. bls. XY).
12. Páll Hersteinsson 1987. Fæðuval refa í Ófeigsfirði á árunum 1978–1979. Fréttabréf veiðistjóra 3(1). 16–29.
13. Hálfán H. Helgason 2008. Fæða refa (*Vulpes lagopus*) á hálendi Íslands að vetrarlagi. Rannsóknarverkefni við Líffræðiskor Háskóla Íslands.
14. Snæfríður Pétursdóttir 2015. Vetrarfæða tófu (*Vulpes lagopus*) á Íslandi. Samanburður á vetrarfæðu tófu á milli landshluta. Ritgerð til meistaraþrófs við Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands.
15. Snæbjörn Pálsson, Páll Hersteinsson, Ester R. Unnsteinsdóttir & Ólafur K. Nielsen 2016. Population limitation in a non-cyclic Arctic fox population in a changing climate. *Oecologia* 180. 1147–1157.
16. Angerbjörn, A., Páll Hersteinsson, Liden, K. & Nelson, E. 1994. Dietary variation in Arctic foxes (*Alopex lagopus*) – an analysis of stable isotopes. *Oecologia* 99. 226–232.
17. Dalerum, F., Perbro, A., Rannveig Magnúsdóttir, Páll Hersteinsson & Angerbjörn, A. (2012) The influence of coastal access on isotope variation in Icelandic Arctic foxes. *PLoS ONE* 7(3). e32071.
18. Ehrich, D., Ims, R.A., Yoccoz, N.G., Lecomte, N., Killengreen, S.T., Fuglei, E. ... Sokolov, V.A. 2015. What can stable isotope analysis of top predator tissues contribute to monitoring of tundra ecosystems? *Ecosystems* 18. 404–416. doi: 10.1007/s10021-014-9834-9
19. Páll Hersteinsson & Macdonald, D. 1996. Diet of Arctic foxes (*Alopex lagopus*) in Iceland. *Journal of Zoology* 240(3). 457–474.
20. Carbonell Ellgutter, J.A., Ehrich, D., Killengreen, S.T., Ims, R.A. & Ester R. Unnsteinsdóttir 2020. Dietary variation in Icelandic Arctic fox (*Vulpes lagopus*) over a period of 30 years assessed through stable isotopes. *Oecologia* 192. 403–414. <https://doi.org/10.1007/s00442-019-04580-0>
21. Berthelot, F., Ester R. Unnsteinsdóttir, Carbonell Ellgutter, J.A., Ehrich, D. Sent til birtingar. Long-term responses of Icelandic Arctic foxes to changes in marine and terrestrial ecosystems. *Polar Research*. <https://www.researchgate.net/deref/https%3A%2F%2Fdoi.org%2F10.1101%2F2023.02.09.527803>
22. Rannveig Magnúsdóttir, Menja von Schmalensee, Róbert A. Stefánsson, Macdonald, D.W., Páll Hersteinsson 2014. A foe in woe: American mink (*Neovison vison*) diet changes during a population decrease. *Mammalian Biology* 79. 58–63.
23. Ester Rut Unnsteinsdóttir 2020. Refir á Hornströndum. Áfångaskýrsla um vöktun árið 2019. Í samvinnu við Melrakkasetur Íslands. Náttúrufræðistofnun Íslands (NÍ-20001), Garðabæ.
24. Yann Kolbeinsson, Þorkell Lindberg Þórarinnsson, Gallo, C., Erpur Snær Hansen, Jón Einar Jónsson, Róbert Arnar Stefánsson, Sindri Gíslason & Arnþór Garðarsson 2019. Vöktun bjargfuglastofna á Íslandi 2017–2019. Skýrsla Náttúrustofu Norðausturlands (NNA-1906), Húsavík. 24 bls.
25. Páll Hersteinsson, Þorvaldur Þ. Björnsson, Ester Rut Unnsteinsdóttir, Anna Heiða Ólafsdóttir, Hólmfríður Sigþórsdóttir & Þorleifur Eiríksson 2000. Refir á Hornströndum: Greni í ábúð og flutningur út úr friðlandinu. Náttúrufræðingurinn 69(3–4). 131–142.
26. Technau, B., Ester Rut Unnsteinsdóttir, Schaafsma, F.L. & Kühn, S. 2022. Plastic and other anthropogenic debris in Arctic fox (*Vulpes lagopus*) faeces from Iceland. *Polar Biology* 45. 1403–1413. <https://doi.org/10.1007/s00300-022-03075-8>
27. Fuglavefurinn. Slóð (skoðað 21.5. 2023): <https://fuglavefur.is/index.php>
28. Angerbjörn, A., Arvidson, B., Norén, E. & Strömberg, L. 1991. The effect of winterfood on reproduction in the Arctic fox, *Alopex lagopus*: A field experiment. *Journal of Animal Ecology* 60(2). 705–714. <https://www.jstor.org/stable/5307>
29. Landa, A., Flagstad, Ø., Areskoug, V., Linnell, J.D.C., Strand, O., Roaldsnes Ulvund, K., Thierry, A.-M., Rød-Eriksen, L. & Eide, N.E. 2017. The endangered Arctic fox in Norway—the failure and success of captive breeding and reintroduction. *Polar Research* 36. Supplement 1. 9.
30. Meijer, T., Norén, K. & Angerbjörn, A. 2011 The impact of maternal experience on post-weaning survival in an endangered Arctic fox population. *European Journal of Wildlife Research* 57. 549–553. <https://doi.org/10.1007/s10344-010-0463-0>
31. Chevallier, C., Gauthier, G., Lai, S. & Berteaux, D. 2020. Pulsed food resources affect reproduction but not adult apparent survival in Arctic foxes. *Oecologia* 193. 557–569.
32. Ester Rut Unnsteinsdóttir 2020. Refir á Hornströndum koma vel undan vetri. Fréttatilkynning. Á vefsetri Náttúrufræðistofnunar Íslands. Slóð (skoðað 21.5. 2023): <https://www.ni.is/is/frettir/2020/07/refir-hornstrondum-koma-vel-undan-vetri>
33. Ester Rut Unnsteinsdóttir 2021. Stochastic events make the difference: An apex predator in an exclusive ecosystem beats local stressors with success. Líffræðiráðstefnan 2021. Veggspjald. Slóð: https://biologia.is/files/agrip_2021/E38.html
34. Páll Hersteinsson 1984. The behavioural ecology of the Arctic fox (*Alopex lagopus*) in Iceland. Doktorsritgerð við Oxford-háskóla.
35. Páll Hersteinsson 1990. Frjósemi íslenska refastofnsins. Fréttabréf veiðistjóra 8. 19–27.
36. Eide, N.E., Stien, A., Prestrud, P., Yoccoz, N.G. & Fuglei, E. 2012. Reproductive responses to spatial and temporal prey availability in a coastal Arctic fox population. *Journal of Animal Ecology* 81. 640–648.
37. Macdonald, D.W. 1983. The ecology of carnivore social behavior. *Nature* 301. 379–384.
38. Páll Hersteinsson 2004. Tófa. Bls. 74–85 í: Íslensk spendýr (ritstj. Páll Hersteinsson). Vaka-Helgafell, Reykjavík.
39. Ester Rut Unnsteinsdóttir 1999. Atferli refa við greni. Ritgerð til 6 eininga (12 ECTS) við Líffræðiskor Háskóla Íslands. Leiðbeinandi: Páll Hersteinsson.
40. Foden, W. & Stuart S. 2009. Species and climate change: More than just the polar bear. IUCN Species Survival Commission (SSC), Gland. 46 bls.
41. Bocharova, N., Treu, G., Czirják, G.Á., Krone, O., Stefanski, V., Wibbelt, G., Ester Rut Unnsteinsdóttir, Páll Hersteinsson, Schares, G., Doronina, L., Goltsman, M. & Greenwood, A.D. 2013. Correlates between feeding ecology and mercury levels in historical and modern Arctic foxes (*Vulpes lagopus*). *PLoS One* 8(5). e60879. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0060879>
42. Czirják, G.Á., Schares, G., Ester Rut Unnsteinsdóttir & Greenwood, A.D. 2018. Estimating apicomplexan parasite exposure in Icelandic Arctic foxes (*Vulpes lagopus*). Ágrip. DGP 18 Berlin: 28th annual meeting of the German society for Parasitology, 21–24 March 2018: Programme, bls. 279. Freie Universität Berlin. Slóð (skoðað 15.3.2019): www.parasitology-meeting.de/fileadmin/congress/media/dgp2018/druckelementen

Surtsey

– Ljóð og myndir

Surtseyjargosið hófst að morgni 14. nóvember 1963 og fagnar Surtsey 60 ára afmæli í ár. Gosið hófst sem neðansjávargos og telst það með lengstu eldgosum Íslandssögunnar en það stóð allt til miðs árs 1967 eða í rúm þrjú og hálf ár. Strax á öðrum degi gossins kom í ljós eyja upp úr sjónum og stækkaði hún hratt næstu vikur og mánuði.

Henni var gefið nafnið Surtsey eftir eldjötninum Surti úr Norrænni goðafræði. Gosið vakti mikla athygli innanlands sem utan en myndun slíkrar eldfjallaeyjar er mjög sjaldgæfur atburður. Jarðfræðingar gátu fylgst með þróun gossins og í fyrsta sinn urðu menn vitni að og gafst færi á

að rannsaka og staðfesta kenningar um myndun móbergs. Einnig hafa líffræðingar fengið einstakt tækifæri til að fylgjast með landnámi plantna, fugla og annarra lífvera síðustu áratugina. Eyjan var friðlýst árið 1965 og árið 2008 var hún skráð á heimsminjaskrána.

Á næstu opnum eru birt ljóð um Surtsey eftir félagi Bragskinnu; áhugafélag fólks um bragfræði og íslenskt mál. Með ljóðunum fylgja myndir eftir ýmsa fræðimenn og málverkið hér að neðan er af gróðri í Surtsey, eftir þórunni Báru Björnsdóttur myndlistarkonu.

14. nóvember 1963

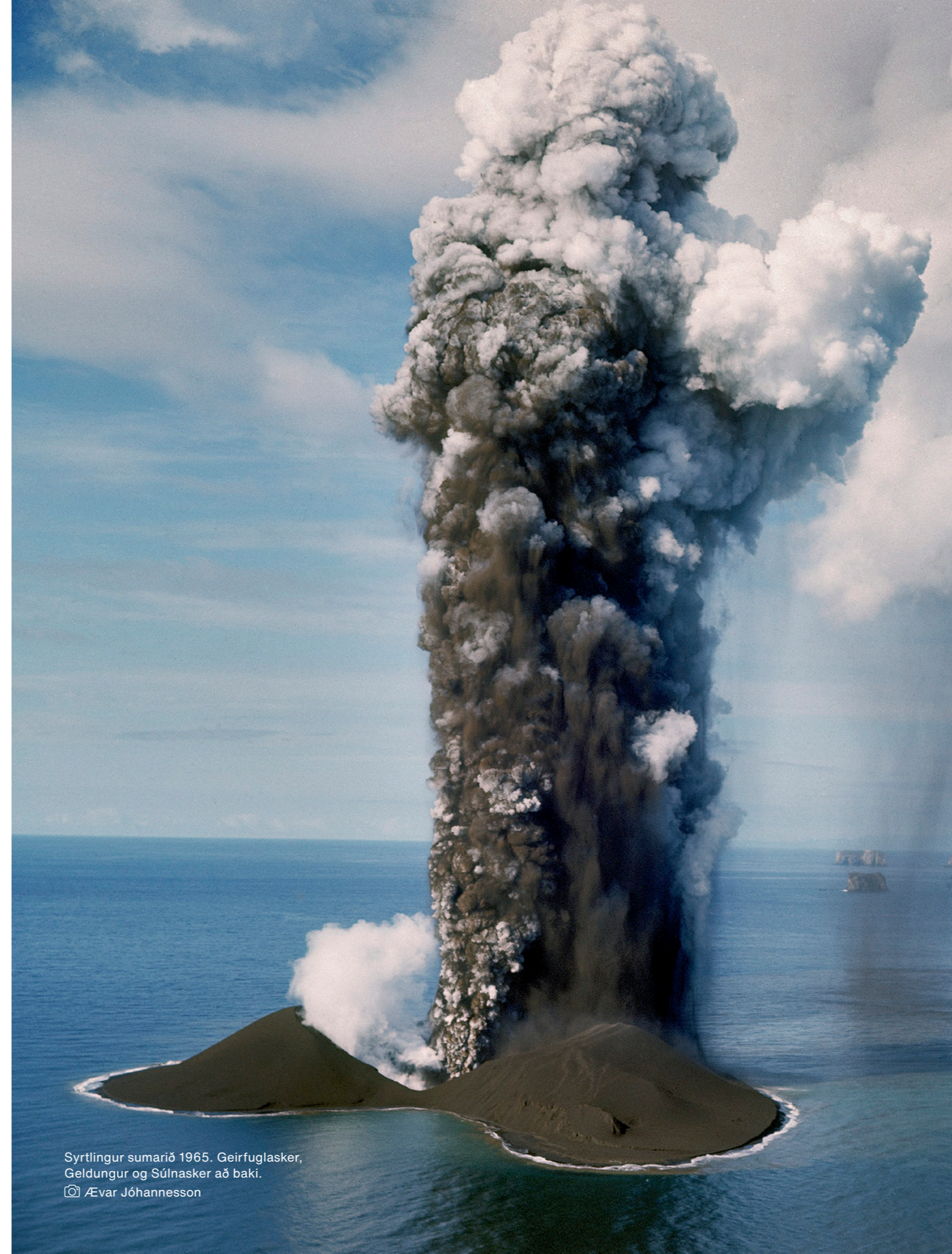
Hafið ólgar – brennur
sýður í iðrum jarðar
– leiftur á himni
eldar lýsa
– sjónarspil frá landi
er hraun rennur
í dag
– Surtsey

Erna Reynisdóttir

Hraunrennsli í Surtsey.
© Sigurður Þórarinnsson

Tjald úr gjósku fellur niður úr gosmekki frá Surtsey. Glittir í Geldung, Súlnasker og Geirfuglasker í gegnum tjaldið.
© Sigurður Þórarinnsson

Syrtingur sumarið 1965. Geirfuglasker, Geldungur og Súlnasker að baki.
© Ævar Jóhannesson

Surtsey

Surtur úr iðrum jarðar
við Ægi hóf sitt stríð
upphófust hrinur harðar
héldust um langa tíð

Svarblá ey úr sænum rís
þar Surtur byggði hamrapil
eflist meðan ennþá gýs
eilíft sjórinn slípar til

Lífið sífellt sækir á
Skrýðist eyjan grænum feldi
hnýta fuglar hreiður smá
á helgri jörð sem varð af eldi

Axel Knútsson

Á tangafliðtinni norðan gjóskugíganna þekur melgresi (*Leymus arenarius*) og fjöruarfi (*Honckenia peploides*) sandinn, Austurbunki með smágígnum Strompi gnæfir yfir.
© Birgir Vilhelm Óskarsson

Séð frá Surtsey til Syrtlings sumarið 1965.
© Sigurður Þórarinnsson

Móberg efst á Austurbunka. Gígurinn Surtungur að baki.
© Daníel Bergmann

Surtsey

Hafið svaf, en sjávardjúpið
sprengikraftinn vildi reyna,
brjótast upp af ógnarmætti
öskra, stynja, tendra logann,
eimyrju og eldi spúa
eyju fæða Rán og Surti

Eftir þessar hörðu hríðir
hafið kyrrt í undrun starði;
eyja svört úr iðrum jarðar
eldi vígð þar reis úr sænum
stóð á verði ný og nakin
norðurljósageislum vafin

Tímar liðu, mold og mosi
mjúkum höndum fóru um hraunið
Varð um síðir friðland fugla
frjógvud jurtum margra lita
Náttúrunnar undur ertu
eyjan girt með klettabeltum

Sigrún Erla Hákonardóttir

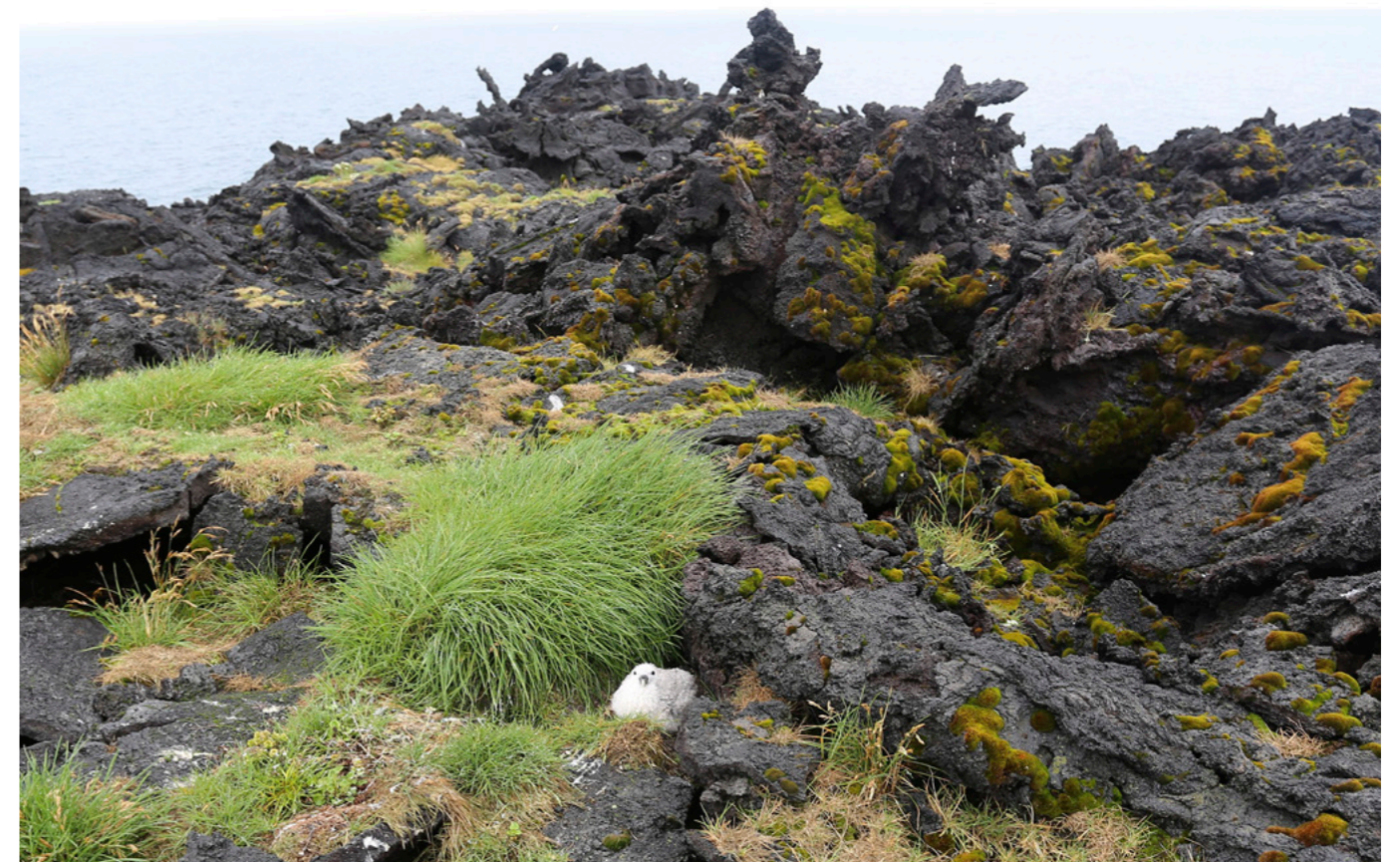
Surtsey að vestanverðu. Hraunlög liggja ofan á móberginu. © Daníel Bergmann

Mynd tekin á upphafsdögum Surtseyjargossins í nóvember 1963. © Sigurður Þórarinnsson

Surtsey frá suðvestri, haustið 2008. © Jón Viðar Sigurðsson

Fýlsungi í Surtsey, 2019. © Birgir Vilhelm Óskarsson

Rótfesta

sjáðu litla fræið
liggja þarna á berum
klöppunum

hvaðan bar þig að garði
litla fræ?

langar þig að festa hér rætur
og reyna að vaxa og
dafna og að lokum
að springa út svo angan
leggur frá þér langar leiðir?

við neytendurnir fögnum og
hneygjum höfuðið
í auðmýkt og
þakklæti

nú ef vera skyldi að þú náir ekki
rótfestu vegna hækkandi
hita eða sjávarstöðu

þá endilega íhugum mjög
alvarlega eitt andartak
hver hefur
komið þar við

sögu

Magnea Þuríður Ingvarsdóttir

Horft yfir Surtsey til austurs.
Austurbunka ber hæst.
📷 Jón Viðar Sigurðsson

Gróskulegur gróður á hrauni í máfa-
varpinu á suðurhluta Surtseyjar.
📷 Daníel Bergmann →

Baldursbrá (*Tripleurospermum maritimum*) í Surtsey, 2019. 📷 Birgir Vilhelm Óskarsson

